

פרק י"א בישיבה הצעת נושאים ודרכים להוראתו

מבוא

פרק זה, לדעת כל המפרשים, הוא אחד מפרקי הנחמה והישועה המרכזיים בתנ"ך. הוא מכיל בריכוז רב את רוב הסממנים והתופעות, המובטחים לנו בתהליך הגאולה וימות המשיח המקווים. החל בתיאור בואו של משיח בן-דוד, "חֶסֶד מַגְזֵעַ יְשִׁי וְנֹצֵר מִשְׁרָשָׁיו" (פסי א), וכלה בהכרה שה' הוא מלך על כל הארץ, "כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דַּעַת אֶת ה' כְּמִים לִים מְכֻסִּים" (פסי ט). ובהמשך מצויים תיאורים הן על קיבוץ גלויות, "וְאֶסְפָּה נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל וְנִפְצַת יְהוּדָה יִקְבֹּץ מֵאַרְבַּע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ" (פסי יב), והן על השלום המיוחל, שישרור בין יצורי הבריאה, "וְגַר זָאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְנֹמֵר עִם גְּדֵי יִרְבֵּץ", ובין חלקי ישראל "וְסָרָה קִנְיַת אֶפְרַיִם וְצַרְרֵי יְהוּדָה יִכְרְתוּ, אֶפְרַיִם לֹא יִקְנָא אֶת יְהוּדָה וְיְהוּדָה לֹא יִצַּר אֶת אֶפְרַיִם" (פסי יד). נשאלת אפוא השאלה: מה ניתן "לעשות" בכיתה עם פרק בעל מטען תוכני עילאי, רחוק ו"מרחף" כלשהו, שכזה, בשעה שמטרתנו העיקרית היא, שהתלמידים ילמדוהו בענין, יתעמקו בו ויפיקו ממנו אף מִסְרִים וְלִקְחִים?

נראה לנו, שיש להיזהר מלהורותו בדרך של מסירת אינפורמציה או העברת ידע וכיוצא ב, אף תוך פרשנות הפסוקים, כפי שאנו נוהגים לרוב בפרקים אחרים. פרק בעל תוכן שכזה חייב להיות ממוקד בהיבטיו ובהשלכותיו המעשיים היום-יומיים אם ברצוננו לקרבו ללבות תלמידינו. לשם דוגמא, נצא מתוך הנחת יסוד, ואותה נדגיש בבואנו ללמד פרק זה, **שקירובן של הגאולה והישועה העתידיות – וימות המשיח בתוכן – תלוי בנו, במעשינו או, חלילה, במחדלינו** ("בעיתה" או "אחישנה"). עלינו להבהיר מראש, **שהללו לא יבואו ללא הכנה ותנאים מוקדמים, התלויים וקשורים בנו**. לפיכך ישנה חשיבות רבה להבין ולהתעמק בנושאי הפרק ולהפיק מהם את הלקחים הדרושים והמקווים מאתנו, כנושאי שליחות עיקרית בתהליכים המתוארים. להלן מוצעים מספר נושאים מרכזיים, מסוג זה שהומלץ, שניתן לעסוק בהם בכיתה מתוך תקווה שיעוררו עניין בקרב התלמידים, כשכל אחד מהם, מצורף קובץ של שאלות עיון, השוואה וסיכום ופעילויות לימודיות, יחידניות או קבוצתיות, ובצדן המלצות דידקטיות – לבחירת המורה:

א. הצעת הנושאים והתכנים

בפירוט פרק זה, כמו גם בסעיפים הבאים, אין בכוונתנו ליטול מהמורה את חופש היזמה העצמית. לא מתכוונים אנו אלא להציע מספר נושאים – אפשרויות להוראת

תוכני הפרק. המודד, שעל פיו יפעל המורה, יהיה, כמובן, בין היתר, רמתם הממוצעת של תלמידי כיתתו, הזמן העומד לרשותו בהוראת תנ"ך ומידת שליטתו בחומר. בהתאם לכך, יוסיף, יקצר ויכריע באילו נושאים יעסוק, ובאיזו דרך יפעל למימושם.

1 סממניה של הגאולה העתידה – האותות והאירועים שבתהליך בואה והתממשותה

- 1.1 – הופעתו של הגואל-המשיח, "חטר מגזע ישי"
- 1.2 – עשיית הצדק והיושר בחברה
- 1.3 – העמקת האמונה בבורא עולם, "ומלאה הארץ דעה את ה'"
- 1.4 – בוא השלום בין יצורי הבריאה: בעלי החיים ובני אדם, בינם לבין עצמם, ובין אלו לאלו
- 1.5 – קיבוץ כל גלויות ישראל לארץ, "ואסף נדחי ישראל ונפוצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ"
- 1.6 – איחוד כל שבטי ישראל ע"י הסרת יצר הפלגנות, השנאה והניכור
- 1.7 – בוא הניצחון על האויבים מסביב

2 התכונות והכישורים שניתן בהם הגואל – המשיח ודרכי הנהגתו בעת הגאולה

- 2.1 – היותו נצר ל"גזע ישי" מבטיחה מזג, תכונות וכישורים שניתן בהם דוד המלך
- 2.2 – תנוח עליו "רוח ה'"
- 2.3 – הוא יהיה ניתן ב"רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ה'" בהנהגת עם ישראל
- 2.4 – הוא יהיה בעל רגישות גבוהה לעשיית משפט, צדק ויושר, וישיכל להנהיג את העם באמרי פיו
- 2.5 – הנהגתו ופעולותיו תהיינה מופתיות ותשמשנה "לנס עמים", עד ש"אליו גוים ידרשו"

3 דמותה של החברה בבוא הגאולה – תיאור אופיה, משטרה ומעשיה

- 3.1 – בחברה העתידית, בבוא הגאולה, ישררו הצדק, המשפט והמוסר המושתתים על ערכי התורה
- 3.2 – ישרור השלום בין כל יצורי הבריאה: בין בעלי החיים ובני-האדם
- 3.3 – החברה כולה תתעדן, תשאף למטרות רוחניות, "מלאה הארץ דעה את ה'", ותזכה לברכותיו.

ב. פירוט והרחבה של הנושאים והתכנים

1 סממניה של הגאולה העתידה – האותות והאירועים שבתהליך בואה והתממשותה

- 1.1 – אחד מסממניה הבולטים של הגאולה הוא הופעתו של הגואל-המשיח. גואל זה הוא "חטר" (= הענף) צאצא "מגזע" דוד המלך, בן ישי (הנביא ישעיהו משתמש כאן במשל, הלקוח מתחום הצומח דווקא, משני טעמים: א) כדי להבליט את הניגוד שבין "סבכי

היער" והאילנות "רמי הקומה גדעים", שבסוף הפרק הקודם – פרק י' – הלוא הם הגויים, שמשלו עד כה, שהם יגדעו – ו"שפלו", לעומת הגואל, שיצמח ויגדל תחתם. (ב) כדי לבטא את המשמעות הכפולה הטמונה במשל זה של "חטר" ו"נצר" היוצאים מ"גזעי" (שהיה כרות ענפים עד כה), שמובנו הן ימטה – שלטון, כוח ומלכותי והן יצאצא, ממשידי.

1.2 – סממן חשוב נוסף בתהליך הגאולה הוא עשיית הצדק והיושר בחברה, "ושפט בצדק דלים", "והוכיח במישור לענוי ארץ והכה ארץ בשבט פיו", "והיה צדק אזור קַתְנִיו".

1.3 – שלב זה של השכנת הצדק בחברה כרוך בסממן נוסף: העמקת האמונה בבורא עולם וביראת ה' בקרב החברה. הללו יבואו מרוחו של הגואל, הניחן ב"רוח ה'... רוח דעת ויראת ה'" (ראה להלן בנושא 2-3 פירוט והרחבה).

1.4 – אחת התופעות המאפיינות את בואה של הגאולה היא זו הקשורה בטבע, בניגוד לאחרות, והיא השלום שישרור בעולם בין בעלי החיים בטבע: "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבע... ופרה ודב תרעינה יחדיו ירבעו ילדיהן" (אף שדרך הנקבות בבעלי החיים, בשעה שהן מגדלות את גוריהן לשמור עליהם ביותר, והן אכזריות כנגד זרים, אעפ"כ ירבעו ילדי הדב והפרה יחדיו ואמותיהן תנחנה להן (זו הפלגה יתרה על מה שנאמר לעיל, ומי"מ היא באה להדגיש, שטבע החיות משתנה מהדור החדש ואילך). יתרה מזאת, המאפיין הרצחני של החיות הטורפות ייעלם כליל, כי "אריה כבקר יאכל תבן" מחד גיסא, ומאידך גיסא "שְׁעֵשֶׁע יונק על חר פתן ועל מאורת צפעוני...". (נזכור נא את קללתו של הקב"ה את הנחש בראשית הבריאה: "ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה הוא ישוּפֹךְ ראש ואתה תשופנו עקב". [בראשית ג', טו] – שינוי בולט ומשמעותי בטבע הבריאה המזכיר את בריאת העולם).

1.5 – אירוע מרשים ומרגש אחר יתרחש בבוא הגאולה. יהיה זה קיבוץ הגלויות של כל נדחי ישראל מכל התפוצות "והיה ביום ההוא יוסיף ה'... לקנות את שאר עמו אשר ישרר מאשור וממצרים ומפתרוס ומכוש ומעילם ומשנער ומחמת ומא"י הים... ואסף נדחי ישראל ונפצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ".

1.6 – אחד הסממנים המאפיינים את הגאולה העתידה – ואולי החיוני ביותר לשם התממשותה וקיומה – הוא השלום שישרור בין שבטי ישראל, בינם לבין עצמם. לא עוד שנאת אחים וניכור, ולא עוד יצר הפלגנות: "וסרה קנאת אפרים (=כלפי יהודה) וצורי יהודה יכרתו" (בני אפרים הצוררים ושונאים את יהודה), "אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצר את אפרים".

1.7 – בעקבות השלום, שישרור בין פלגי העם, וריפוי של נגע השנאה ההדדית שפשה בעם – יבוא הניצחון על האויבים מסביב. אחדות שבטי ישראל תביא לעליונותם על העמים שכניהם, בבחינת ההבטחה שהושמעה בתורה, "ונתתי שלום בארץ" (ישיהיה שלום ביניכם ולא תלחמו איש באחיו" – רמב"ן), "ורדפתם את איביכם ונפלו לפניכם לחרב" (ויקרא כ"ו, ו-ז). וכן דברי ישעיהו הנביא: "ועפו בכתף פלשתים ימה" ("ועפו" = ימהרו להלחם ולתקוף; "בכתף" = בשכם אחד, יחדיו; "את פלשתים ימה" = הפלשתים היושבים במערב; "יחדו" = כל שבטי ישראל; "יבזו את בני קדם אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם").

הוזכרו כאן העמים שכבר דוד המלך כבשם (שמו"ב ח'), כדי לרמוז שישוב ישראל לתוקפו ולגדולתו שבימי דוד, הגזע שהחל להצמיח את הגואל המשיח. וכל זאת בעזרת ה', כמובן, "החרים ה' את לשון ים מצרים והניף ידו... והכהו לשבעה נחלים והדרך בנעלים...". תיאור עזרתו האמיצה של ה' כאן מזכירה במכוון את הנסים שאירעו בגאולה הראשונה, בגאולת מצרים (ואף כאן תהיה הליכה של עם ישראל מאוחד בדרך הכבושה והיבשה שהי' יסלול לפניהם עם הכאת "לשון ים מצרים" ו"שבעת הנחלים").

2) התכונות והכישורים שניחן בהם הגואל – המשיח ודרכי התנהגותו בעת הגאולה

2.1 – הגאולה העתידה, שסממניה פורטו בסעיפים 1.1-1.7 לעיל, תבוא ע"י גואל בשר ודם, נצר – צאצא לדוד המלך. בציון עובדה ראשונית זו מבשר לנו הנביא ישעיהו גם מכלול גדול ומגוון של כישורים ותכונות, מזג ואופי, כאלו שמלכות בין דוד מסמלים לנו, כפי שבאו לידי ביטוי בתיאורים הרבים של "גזע" זה ששלט בישראל, והנהיגו במרוצת הדורות, למן המסופר בשמו"א י"ז, מה, בסיפור עזיבתו של דוד הרועה (גם המנהיג בגאולה הראשונה, גאולת מצרים, היה רועה) את צאן אביו – לאחר הצלתו של העדר ע"י האריה והדוב (גם משה הרועה דאג ורץ להציל את השיות הנדחות) וריצתו למערכה המכרעת של ישראל בפלישתים ובמנהיגם – גלית, כדי להסיר ה"חרפה מעל ישראל" ("והיה הפלשתי הזה כאחד מהם – הארי והדב – כי חרף מערכות אלוקים חיים" [שמו"א י"ז, לו]), ודבריו הבטוחים, היוצאים מלב מאמין ומנהיג בעל שאר רוח, "אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלוקי מערכות ישראל אשר חרפת". מכאן, שפירוט שאר הכישורים והתכונות בפרקנו אינם אלא תוספת והשלמה.

2.2 – הגואל – המשיח, כנצר לדוד המלך, יהיה ניחן "ברוח ה'", המסמלת יכולת כבירה, כוח רב, כשרון והצלחה מרובים בכל הנהגותיו, כדרך שנאמר בדוד, "ותצלח רוח ה' אל דוד מהיום ההוא ומעלה" (שמו"א ט"ז, ג).

2.3 – תכונות נוספות מונה בו ישעיהו הנביא: "רוח חכמה ובינה" (= כשרון הידיעה בכלל והיכולת להסיק את המסקנות הנכונות מידיעה זו). ראה להלן, בנושא 3.2, פירוט והרחבה.

– "רוח עצה וגבורה" – כשרון למצוא תחבולות נכונות לפי הצורך והנסיבות שנוצרו והמציאות המשתנה והמכתיבה תגובות תדיר.

– "רוח דעת" – "ידעת" היא ההבחנה בין טוב אמיתי לרע מתכסה ("עץ הדעת טוב ורע" [בראשית ב', ט]).

– "יראת אלוקים", שנאמר באברהם לאחר ניסיון העקידה [בראשית כ"ב, יב].

2.4 – "והריחו ביראת ה'" – חקירתו את הדין וחיתירתו לבצע את הצדק החברתי תהיינה על בסיס יראת ה' במשמעותה הרחבה וע"פ עקרונות התורה ("והריחו" – יבדוק ויבחר כל דבר שבא לפניו לדין או לשפיטה. כל הבעיות תקבלנה טיפול יסודי ולמידה מקורב).

– "לא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח", ולשם הדגשה חוזר הנביא לפרט את הנהגותיו של הגואל בדרך החיובית: "ושפט בצדק דלים והוכיח במישור" וגו', לאמור:

חידוש יהיה בהנהגת הצדק והדין בבוא הגאולה; לא רק שפיטה והוצאת דין האמת לאור, אלא אף ילמד ויוכיח הוא את בעלי הדין הנדונים לפניו להפיק לקחים לעתיד. יחנכם, יוכיחם ויאלפם כמחנך מעולה.

— "והכה ארץ בשבט פיו" — הוא ישתית הנהגה זו בכל מערכת השפיטה בארץ. וחידוש נוסף יש כאן, שהשבט והעונש יהיו באמרי "פיו". ייווצר מצב, שבו לא יזדקקו לעונשי גוף; די יהיה בתוכחת לשון ופה. "וברוח שפתיו ימית רשע" — ותוספת לנו כאן, שיטה זו תפעל אף על הרשע, שדי יהיה "להענישו" "ברוח שפתיו" של החוק שישרור בארץ בעקבות הנהגתו של הגואל. לא עוד הכאה בפועל, אלא אמרות פיו; בהוראותיו ובהנהגתו יהיה די כדי להמית, להשתיק את מעשיו של הרשע.

האווירה החברתית שתשתרר תטיל אימה גם על הרשעים מלהמשיך ברשעותם, עד שהיא תגווע.

— "והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו" — עוד תכונה וכישרון שבהם יהיה ניחן הגואל-המשיח. ותכונה זו מבוטאת במשל נאה. האזור הוא הבגד הצמוד לגוף, והמשל הוא הבגד, הדבק והצמוד ביותר לאדם ("כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש, כן הדבקתו אלי את כל בית ישראל" [ירמיהו י"ג, יב]).

האמונה כאן מקבילה לצדק ("אל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא" [דברים ל"ב, ד]). "חלציו" שווים במשמעותם ל"מתניו" שבצלע המקבילה, לשם חיזוק הדימוי וההדגשה, שהאמונה והצדק יעמדו תמיד במבחן, ולא יעזבוהו אף לרגע.

2.5 — הנהגותיו אלו של המשיח יחוללו מפנה עצום שיתבטא ב"והיה ביום ההוא שרש ישי אשר עמד לנס עמים אליו גוים ידרשו". כל הגויים יראוהו ויתאספו כאנשי צבא, הנאספים אל המקום שבו מורם הנס, כדי להיוועץ ולהישפט.

— "והיתה מנחתו כבוד" — הוא ינחיל אך כבוד ותהילה לבורא עולם, שאת שמו הוא נושא בכל מקום שבו הוא פועל ושוכן.

3) דמותה של החברה בבוא הגאולה, תיאור יופיה, משטרה ומעשיה

כדי שתבוא הגאולה ויופיעו האותות והאירועים שפורטו בסעיפים 1.1–1.7 לעיל, וכדי שהיא תונהג ע"י הגואל המשיח, כפי שתכונותיו וכישוריו פורטו בסעיפים 2.1–2.10 לעיל, צריכים תחילה לחול שינויים בחברה. על החברה ככלל להתנער ממצבה הנוכחי, ועל כל פרט ופרט בתוכה לשנות דרכיו ולהתאמץ בכיוון שיפור מעשיו והתנהגותו. יחד עם זאת יתרחשו שינויים נוספים, הכרחיים, בחברה העתידה בעזרת ה' ומשיחו. דאה פירוט והרחבה להלן בנושא 3.

אלה הם השינויים שיתחוללו בחברה בעת הגאולה, הן אלה הצפויים מאתנו, החברה, והן אלה, שיתרחשו ע"י המשיח, נושא דבר ה'.

3.1 — בחברה העתידית ישררו הצדק, המשפט והמוסר (ראה להלן פירוט הנושאים 2.1–2.3).

3.2 — דמותה של החברה האנושית תאופיין בבוא הגאולה בקיום השלום האמיתי בין כל יצורי הבריאה: בין בעלי החיים, בינם ובין עצמם, ובינם ובין בני-האדם. ובקרב כל בני האדם — הן בין ישראל ובין עצמן הן בינם ובין הגויים.

3.3 – קיום הצדק, המשפט והשלום בבריאה יגיע לכדי תופעה מופלאה נוספת, שבה מתוארת דמותה של החברה: "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". דהיינו: כשם שהמים מכסים את הים וממלאים אותו כולו ("ים" במובן בית הקיבול הגדול ביותר בארץ שבו המים נקווים. שוב מזכיר לנו, גם כאן, בין השיטין, **חלק מתהליך הבריאה, להשמיענו כי הגאולה העתידית תהיה כמו חלק מתהליך הבריאה מחדש**. כפי שרמזנו לעיל בתחומים אחרים, ראה לעיל בנושאים 2.1).

אף ייתכן, שהנביא ממשיך כאן את דעת ה' לנוזלים היוצאים מן השמים וממלאים את הארץ, על דרך ההבטחה האלוקית היעודה שנאמרה בשירת האזינו "יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי" וכי (דברים ל"ב, ב).

בחברה העתידית תהיה דרישה מתמדת לדעת את ה' ולהסתופף בצלו, לאמור: תוספת יש כאן בתיאור דמותה של החברה; לא רק שהארץ תמלא דעת את ה', והארץ עצמה תהיה פסיבית ככלי קיבול, "כמים לים מכסים", אלא יתרה מזאת: תבוא דרישה מיושבי הארץ, מלמטה, מהחברה האנושית עצמה, לספוג אל תוכה את רוחו של ה' ומצוותיו.

תהיה שאיפה להתקרב ולהסתופף "בכל הר קדשו", שכן "שורש ישי אשר עומד לנס עמים" (ולא רק ישראל) – "אליו גויים ידרשו והיתה מנוחתו כבוד". תהיה אפוא פעילות לדאוג, לרחוש לו כבוד באשר ישכון ויימצא. כבוד כזה בא, בדרך כלל, ע"י פעילות ועיי עשיית מעשים, ולא עקב כוונות לב בלבד.

כשתשרור בחברה העתידית פעילות שמטרתה לדעת את ה' – לא יידרשו עוד בתי כלא, ולא ישתמשו באמצעי ענישה כאלו הנדרשים כיום. העיוותים שבארץ ייעלמו ע"י "שבת פיו" של המשיח, והרשע ייעלם רק "ברוח שפתי". ראה לעיל פירוט בנושא 2.

ג. הצעות לדרכי הוראתם של הנושאים והתכנים

דרכי ההוראה המוצעות להלן, לכל אחד מהנושאים שבהם יבחר המורה להתמקד, מבוססות על עבודה עצמית של התלמידים, ולא על שיעורים פרונטליים. בכוונתן להציע לתלמידים אתגרים אינטלקטואליים ולהביאם לידי למידה עצמאית בדרך הגילוי, להפגישם עם חומר הלימוד בעזרת שאלות מנחות המכוונות את עיונם למוקדים שונים בחומר, ומסייעות להם להתמודד התמודדות עצמית עם חומר חדש.

אם בחר המורה להתמקד בנושא הראשון, "**סממניה של הגאולה העתידית השלמה – האותות והאירועים שבתהליך בואה והתממשותה**", כפי שבא לידי ביטוי בפרקנו, פסי א-טו, לפני המורה אפוא מיגוון של תרגילים ושאלות שתכליתם להבהיר את הנושא ולהפנימו. חלקם נועד לעבודה יחידנית וחלקם לעבודה קבוצתית. על המורה יהיה להכריע בכך. על המורה יהיה להחליט גם אם הדיון בכיתה בנושא ייערך בתום כל העבודה או באמצעותה או שמא תבוא תחילה הקריאה המוטעמת בפסוקי הנושא. לא מוצע להפוך את השיעור לבדיקת תשובות התלמידים. יש לשלב תשובות אחדות לדיון בכיתה, לפי הצורך הנראה למורה. ניתן גם להציע שאלה או שתיים בתחילת השיעור, "שיוליכו" את התלמידים לעיקר הרעיון והתוכן, שאותם בחר המורה ללמד.

- 1.1 – פרט את האותות והאירועים שבתהליך בואה של הגאולה העתידה, כפי שמתוארים בפרקנו, וציין את סדרם.
- 1.2 – עיין בפרקי גאולה וישועה נוספים בספר ישעיהו, לדוגמא: ב', ט', ט"ז, כ"ד, נ"ב – (לבחירה!) וציין:
- א. מה הם האותות והאירועים הנוספים שאינם מוזכרים בפרקנו, שיארעו בתהליך הגאולה העתידה?
- ב. מהו סדר הופעתם?
- ג. במה שונה סדרם מהסדר, שבו הם באים בפרקנו? התוכל לתת הסבר לכך? (דוגמא: האות של "קִיבוץ גְלוֹיֹת" קודם ליציאת ה"חֹטֵר מִגְזַע יִשְׂרָאֵל", משא"כ בפרקנו. ראה הסברים ב"דעת מקרא", עמ' קלו. המושג "אחרית הימים" נמצא בפרק ב' בלבד, מאידך המושג "בית דוד" לא הוזכר בנבואות הנחמה שבספר מפרק מ' ואילך. ראה הסברים ב"דעת מקרא", מבוא עמ' 24-26).
- 1.3 – לאיזו גאולה שבעבר מושווים תיאורי הגאולה שבפרקנו? ציין את הסיבות לכך.
- 1.4 – בין האותות השונים שבפרקנו מוזכר השלום העתידי שישרור. ציין מהו השוני שבין השלום הזה ובין השלום המוזכר בפרק ב'.
- 1.5 – בין האירועים שיתלו לגאולה השלמה מציין הכתוב שכל העמים "יִדְרְשׁוּ" את משיח ה' (פס' י'), וכי "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדש" (= יקבלו את מלכות ה' ושפיטתו מירושלים) ו"מלאה הארץ דעה את ה'" (פס' ט).
התוכל לציין פסוקים בעלי תוכן דומה בפרקים נוספים בספר ישעיהו?
(ראה לדוגמא בפרקים: ב', ט"ז, י"ח, י"ט, כ"א, כ"ד וכ"ה). – אתר את הפסוקים המתאימים בכל אחד מהפרקים וכתוב את לשון הכתוב.
- 1.6 – כדי להמחיש לעם ישראל את תיאורי הגאולה משתמש הנביא ישעיהו בלשונות המוכרות לעם מתוך פסוקי התורה. לדוגמא: בתיאור אישיותו וכישוריו של המלך המשיח הוא השתמש בלשון: "ונחם עליו רוח ה', רוח חכמה וזבונה, רוח עצה וזבורה" (פס' ב), המקביל ל"ותנח עליהם הרוח..." (במדבר י"א, כו), והמקביל ל"ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת..." (שמות ל"א, ג).
התוכל לציין במי נאמרו תיאורים אלו בתורה? ובאלו נסיבות?
- 1.7 – שרטט טבלה ועמת את הנאמר בפרקנו בפס' יא עם הנאמר בדברים ד', כו ושמות ט"ו, טז. עמת גם את הנאמר בפס' יב בפרקנו עם הנאמר בדברים ל', ד. כ"כ השווה את הנאמר בפס' טו-טז בפרקנו לנאמר בשמות י"ד, כא-כב.
ציין בהמשך הטבלה, איזה מתיאורים אלה הוא המרשים ביותר, ונמק!
- 1.8 – תיאורי הגאולה בפרקנו נמצאים בחלקם גם בספרי נביאים אחרים. לדוגמא: "ויצא חֹטֵר מִגְזַע יִשְׂרָאֵל ונצר משרשיו יפֶרֶה" (פס' א) מקביל בתוכנו לירמיהו כ"ג, ה-ו: "...והקִימוֹתַי לְדוֹד צִמַח צְדִיק... וְעָשָׂה מִשְׁפֵּט וצְדָקָה... וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרָאוּ ה' צְדָקְנוֹ". וכן: "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (פס' ט) מקביל בתוכנו לחבקוק ב', יד: "כי

תמלא הארץ לדעת את כבוד ה' כמים יכסו על ים".

פסי' יב בפרקנו – מהי מקבילתו ביחזקאל פרק כ"ח? עמת ביניהם כנייל.

פסי' יג בפרקנו – מהי מקבילתו בירמיהו פרק ג' עמת ביניהם כנייל.

איזה תיאור מרשימך יותר, זה שבפרקנו או זה שבמקבילה? נמק:

1.9 – בין האותות והסממנים של הגאולה מתאר ישעיהו הנביא בפסוקים ו-ט את השלום שישרור גם בין בעלי החיים בינם ובין עצמם: "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ", וגם בינם ובין בני אדם: "ונער קטן נהג בם" (פסי' ו), וכן "ושעשע יונק על חרפתו ועל מאורת צפעונו גמול ידו הדה" (פסי' ט).

רד"ק בפירושו לסימני גאולה אלו מביא שלוש דיעות:

(א) "יש מפרשים כי... יתחלפו טבעי החיות והבהמות וישוב למה שהיה בתחילת הבריאה ובתיבת נח" (כאשר בעלי החיים היו "צמחוניים" ולא טרפו זה את זה. זוהי שיטת ר' שמעון בספרא על הפסי' "והשבת חיה רעה מן הארץ" [ויקרא כ"ו, ו], ועיי' ברמב"ן).

(ב) ויש מפרשים, כי כל זה משל, כי הזאב והנמר והדב והאריה הם משל לרשעים העושקים וגוזלים, שהם לחלשים כמו החיות הטורפות. והכבש והגדי והפרה והעגל הם משל לענווי ארץ ואמר כי... שלום יהיה בארץ ולא ירעו איש את חברו" (זוהי שיטת הראב"ע בפירושו וכן שיטת הרמב"ם בהלכות מלכים פ"ב, ה"א ובי"מורה נבוכים" חלק ג', פרק י"א).

(ג) "והנכון, כי טבע החיות – לא יתחלף, ויטרפו ויאכלו בשר כמו שהם עושים עתה, אלא הבטיח את ישראל שהחיות הרעות לא יזיקו בכל ארץ ישראל... כיון שהם טובים ושמרו דרך ה' – לא תשלוט בהם חיה רעה... שנאמר "והשבת חיה רעה מהארץ" (ויקרא כ"ו, ו).

★ נסח בלשונך את שלושת הפירושים של רד"ק ("יש מפרשים", "ויש מפרשים", "והנכון").

★ לפי אילו מהפירושים מדובר בחיות ממש?

★ מהו הדבר שישתנה בעולם בעת הגאולה לפי כל אחד מהפירושים?

1.10 – קיבוץ גלויות הוא סממן בולט בתהליך הגאולה. הנביא בפרקנו מציין מספר מקומות משם יקבץ ה' את "שאר עמו" (פסי' יא ואילך).

עיי' במפה מתאימה ובמפרשים שעל פסוקינו (וב"דעת מקרא" עמי קל-קלב), וציין את מקומם הגיאוגרפי ביחס לארץ ישראל.

1.11 – הנביא מציין: "ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו..." (פסי' יא), והוא מרמז בכך, כי הגולים יחזרו לארצם, כמו שאירע בעבר.

מהו המאורע? התוכל למצוא מקבילות לשוניות שהנביא משתמש בהן כאן, כמו: "ידו", "לקנות" ועוד, העשויות להזכיר לנו את האירוע?

1.12 – השווה את התיאור של קיבוץ הגלויות בפרקנו לתיאורים בפרקים: מ"א, מ"ג, מ"ט, ס'. אתר את הפסוקים המתאימים בכל פרק, וכתוב אותם במקביל לפסוקים שבפרקנו.

התוכל לדרג את התיאורים בפרקים אלו לפי היקפם ועצמתם?

- 1.13 – הסבר את פס' יב: "ונשא נס..." – מי?
 מה פירושו של "נס" בהקשרו כאן, בהשוואה ל"נס" שבפס' י?
 לשם מה יש צורך בו? ולמה "לגוים"?
 "ואסף" – מי? כיצד?
 "נדחי ישראל" – מי הם? מה השוני בין "נדחי ישראל" ובין "נפצות יהודה"?
 "יקבץ" – מי? כיצד?
 מה ההבדל בין "יקבץ" לבין "ואסף"?
 "מארבע כנפות הארץ" – מהי המשמעות?
 היעזר בפרשנים המסורתיים שברשותך!
- 1.14 – עיין שוב בפס' יב – האם מובנו שיש על "נדחי ישראל ונפצות יהודה" להמתין
 "בארבע כנפות הארץ", עד שיאספום ויקבצום? נמק את תשובתך!
- 1.15 – הבא שלושה פסוקי תפילה הנאמרים על-ידינו מדי יום, המכילים תוכן זהה
 לפסוקנו זה.
- 1.16 – הביטוי "שאר", שבפס' יא ובפס' טז, נמצא בדברי ישעיהו גם בפרק ז', ג' ובפרק
 י', כ-כג. כיצד מתקשר הרעיון שבפרקנו לאותם כתובים?
- 1.17 – הביטוי "ונשא נס לגוים" שבפס' יב נמצא גם בדברי ישעיהו שבפרק ה', כו. זוהי
 פעולה דומה, אבל מטרותיה שונות. ציין במה?
- 1.18 – ביציאת מצרים (שמות י"ד) היה משהו אחר, שמילא את תפקיד "הנס". מה
 היה הדבר? ומהו אותו תפקיד?
- 1.19 – יחסי הממלכות אפרים ויהודה מתוארים בפרקנו (פס' יג-יד) כפי שהיו בעבר
 וכפי שיהיו בעתיד. אילו ביטויים מתארים את יחסיהם בעבר? וכיצד ישתנו יחסיהם
 בעתיד?
- כסיכום לנושא וכדוגמא לאפשרות של גיוון הלימוד והפעילות (היחידנית או
 הקבוצתית, בהתאם לבחירת המורה) מוצע לערוך דיון קיתתי, רב-שיח, או סימפוזיון
 פתוח על הנושאים האלה:
- 1.20 – מהי דמותה של חברת העתיד שאנו שואפים אליה?
 מה רוצים היינו שיהיו מאפייניה העיקריים של חברה זו? לאחר שנמנה אפיונים כאלה
 (ואולי נמצא אפיונים נוספים מפי הורים ורבנים בקהילה) נאתר את סגולותיה של חברה
 כזאת בעיני הנביא ונשווה את רשימותינו.
- 1.21 – מה צריך לקרות, כדי שחזונו של הנביא, כפי שהוא כבר מובן לנו מהפרק
 שלפנינו, יוכל להתממש?
 נניח, שאנו מתכוונים לצאת מהפרק אל הכנתה של תכנית פעולה, המתאימה לרוח
 הפרק. לשם כך עליה להשיב על שאלות שונות. מהן? ננסה לדרגן מהקל אל הכבד.
- 1.22 – מהן השלכות המעשיות לחיי היום-יום שלנו לתיאור: "כי מלאה הארץ
 דעה את ה' כמים לים מכסים"?

מה פירוש "דעה את ה'" – כיצד? מדוע הדמיון למים דווקא? ולמה דווקא ככיסוי לים? ומדוע הים?

בכיתה גבוהה או מתקדמת יותר אנו מציעים לבחירה את הנושאים האלה:

1.23 – המושגים "מלך המשיח" ו"ימות המשיח" הם מושגים מרכזיים בהשקפת היהדות. לפנינו אפוא הזדמנות לטפל במשמעותם בצורה רחבה יותר ע"י ראייתם גם במקורות תלמודיים, אולי באוצר ספרות המחשבה היהודית. לפניך מספר מקורות נבחרים בתחומים אלו. עליך יהיה להחליט, בהתאם לרמת הכיתה ובהתאם לזמן העומד לרשותך, באלו מן המקורות תבחר וכיצד תגישה (ראה להלן הצעה).

בתלמוד:

מסכת סוטה מ"ט, ע"ב; ברכות ל"ד, ע"ב; סנהדרין צ"ד-צ"ט, ע"ב.

בספרות המחשבה היהודית:

- רב סעדיה גאון – "אמונות ודעות", תחילת מאמר ז', מאמר ח' פרק ו'.
- רמב"ם – פירוש המשניות, הקדמתו לפרק חלק, פרק י' במסכת סנהדרין.
 - אגרת תחיית המתים, פרק ו',
 - משנה תורה, הלכות מלכים פי"א ופי"ב ג; הלכות תשובה פי"ט;
 - הלכות יסודי התורה פי"ז ופי"ח.
 - שמונה פרקים לרמב"ם פי"ז.
- רמב"ן – תורת האדם, שער הגמול; פירושו לתורה; ויקרא כ"ו, טז; כ"ו, ו; דברים ל', א.

ר' יוסף אלבו – ספר העיקרים, מאמר ד', פרקים ל', ל"ב, ל"ה. מ"מ, חובה להפנות תשומת לב התלמידים לעובדה שהאמונה במשיח ושהציפייה המתמדת לבואו מוטבעות בתפילותינו, תפילות שכל יהודי אומרון מדי יום! היכן? (שהתלמידים יאתרו בסידור) למשל: בתפילת "יגדל אלוקים", בתפילת שמו"ע, ב"ג העיקרים שבסוף התפילה ועוד.

1.24 – הכתוב בעיני זמנו של הפרשן. תמונת העתיד של פרקנו היא תמונה של תקווה וציפייה. פרשן המקרא משקף את תקוותיו וציפיותיו באמצעות הפירוש שהוא מפרש את דברי הנביא. מה נוכל ללמוד על תמונת העתיד של הפרשן (יבחר לו כאן המורה פרשן מפרשני המקרא המצוי והמוכר לו) מתוכן פירושו שיצק לפסוקים שבפרקנו? בלימוד מורחב נוכל להשוות דברי שני פרשנים על נושא זה.

כדי שהדיון יהיה ענייני, על רמה ובעל מסרים, מיותר לציין, שעל המורה להכין את הדיון מראש, ולקבוע לו נהליו. להנחות את התלמידים המצטיינים, שקיבלו עליהם לייצג את ההשקפות השונות או שנטלו על עצמם לסכם את המקורות (בהדרכתו). יש לשוות לרב"שיח הפומבי, הפתוח את האווירה הלימודית, החינוכית ההולמת (מובטחון, שה"שכר" הצפוי לנו ולתלמידינו – יכסה את ה"השקעה").

אם בחר המורה להתמקד בנושא השני: "התכונות והכישורים שניתן בהם המנהיג – המשיח", כפי שבאו לידי ביטוי בפרקנו, פס' א-ה, לפניך מיגוון של תרגילים ושאלות

שתכליתם להבהיר את הנושא ולהפנימו. ראה לעיל הערות דידיקטיות (בראשית פרק ג' לעיל).

2.1 – בתחילת הפרק, עוד בטרם שהנביא משרטט לפנינו את תכונותיו וכישוריו של המשיח המנחה, הוא מציין, שהוא יבוא משבט וממשפחה מסוימיים. מה הם? ומדוע?

2.2 – מהם "הטר", "גזע" ו"נצר" – ראה הפרשנים שלפניך? מה ההבדל ביניהם? (לפי התרגום הארמי, חוטר הוא מטה – מקל, וכאן הוא ענף היוצא מאילן. בנמשל – משמעותו כפולה: גם צאצא וגם שליט שבידו מטה המלוכה. מכאן ש"גזע ישו" רומז, שבית דוד הוא עתה כאילן שנכרתו ענפיו ולא נותר בו אלא הגזע, והנה עתה מוציא גזע זה חוטר שממנו תשוב ותצמח מלכות בית דוד.
"נצר" הוא הקנה הרך הצומח מן השורש משנגדע האילן, וממנו עתיד להתפתח אילן חדש, הוא מסמל אפוא את המשך השושלת).

2.3 – הוכח מדיוק הכתוב, שהמנהיג בגאולה העתידה אינו אדם שנבחר רק ע"פ כישוריו ותכונותיו הנעלות, אלא הוא חייב להיות בחיר ה'.

2.4 – כתוב את תכונותיו וכישוריו לפי הסדר המופיע בכתוב. האם אתה מוצא איזה שהוא סדר או הדרגה, מהקל אל הכבד, מהפשוט אל המורכב? נמק!

2.5 – כיצד מפרש הכתוב עצמו את "רוח ה'" (פס' ב)? זוהי רוח שיש בה... (פרט).

2.6 – השווה את המושג "רוח ה'" הנאמר כאן לנאמר בשמואל א' ט"ז, יג. במי מדובר שם? באלו נסיבות? ומדוע חשובה השוואה זו? היש הבדל בין מקורות אלו? נמק!

2.7 – התכונות שמציין כאן הכתוב נמצאות בחלקן בספר משלי ד', ז. היעזר בפירוט הכתוב שם, כדי להבין את אלו שבפסוקנו. מהן התוספות שנתחדשו לך?

2.8 – רד"ק מפרש את ההבדל בין "חכמה" ל"בינה": "...וחכמה הוא דבר שילמדנו אדם וידענו ויהיה מזומן בכל עת, ובינה היא ההתבוננות של האדם במה שלא למד ממה שלמד". התוכל להביא דוגמא מחיי יום יום ל"חכמה" ול"בינה", לפי פירושו של הרד"ק?

2.9 – הצירוף "עצה וגבורה" נמצא בספרנו גם בפרק ל"ו.
א) אתר את הפסוק וציין מה נוסף שם.
ב) כיצד תוכל להיעזר באותה תוספת, כדי להבין את הצירוף בפס' ב שבפרקנו?

2.10 – אחת התכונות של ה"חוטר מגזע ישו" תהיה ה"דעת". כדי להבין טוב יותר את המושג "דעת" ניעזר בפסוקים אחרים בספרנו, שבהם הוא מופיע.
בפרק א', ב למדנו: "ישראל לא ידע עמי לא התבונן". ובפרק ה', יב-יג למדנו: "זאת פועל ה' – לא יביטו, ומעשי ידיו לא ראו, לכן גלה עמי מבלי דעת". מהו אפוא האופי של תכונת ה"דעת", שנתברך בה "החוטר מגזע ישו"?

2.11 – הנביא ישעיהו קושר בין "דעת" ו"יראת ה'". שתי תכונות אלו קשורות בהרבה מקורות, לדוגמא: במשלי א', ז: "יראת ה' – ראשית דעת". התוכל להסביר את טיב הקשרים בין שני אלו?

2.12 – לאחר שהתוודענו לתכונותיו של המנהיג העתידי, נבחן את פעולותיו ותפקידיו. כתוב אותם לפי סדר הכתוב. המוצא אתה איזו שהיא הדרגתיות? נמק!

2.13 – בפסי' ג נאמר: "ולא למראה עיניו ישפוט, ולא למשמע אזניו יוכיח". מהו הקושי שעשוי לכאורה להתעורר למקרא פסוק זה? מספר תשובות נאמרו על כך, אולם נסתפק באלו שניתנו ע"י רש"י, ראבי"ע ורד"ק. כתוב אפוא פירושו של כל פרשן כלשונו, ונסה לצרף לו את ביאורך.

כיצד מתפרש אפוא הפועל הפותח את הפסוק "והריחו ביראת ה'" (פסי' ג), לפי כל אחד מהם? (פרט: לפי רש"י, ראבי"ע ורד"ק).

2.14 – כתוצאה מכישוריו ותכונותיו, ובעיקר מהיותו בחיר ה', ינהל המנהיג – המשיח את הארץ בצדק ובמישור ויוכיח את הרשעים בשבת פיו. אף התורה בויקרא י"ט, טו מתארת את עשיית הצדק הנדרש. השווה את הנאמר שם לכאן. אלו מבין הכתובים "דורש" יותר מהשופט? נמק!

2.15 – השווה תיאור עשיית הצדק כאן לתיאור עשיית העוול בפרק י', ב לעיל. שרטט טבלה וציין זה לעומת זה.
לדוגמא:

פרק י"א, ד

פרק י', ב

"להטות מדין דלים ולגזול משפט עני" ו"שפט בצדק דלים והוכיח במישור עמי".
בקש מהתלמידים שימשיכוה.

2.16 – מה יהיו אמצעי הענישה של המנהיג העתידי? פרט!

2.17 – כתוב שני פירושים לתיאור "וברוח שפתיו ימית רשע". מה ההבדל ביניהם?

2.18 – פרש את פס' ה (ראה במפרשים המצויים לפניך) וענה: מדוע "הצדק" יהיה כ"אזור" ל"מתניו", לעומת "האמונה" שתהיה "אזור חלציו" דווקא? מהו ההבדל?

2.19 – גם בספר תהלים פרק ט"ו אנו מוצאים פירוט התכונות והכישורים הרצויים. מהו ההבדל העקרוני בין הפירוט שם לזה שבפרקנו?

2.20 – לאור הביאורים וההשוואות שנתרכזו בידינו, התוכל להגדיר את המושגים: "צדק" ("ושפט בצדק דלים"), "תוכחה" ("והוכיח במישור") ו"עונש" ("והכה... בשבת") וכיצד"ב, שבאמצעותם יפעל המשיח. הסתייע בדוגמאות מחיי יום-יום.

2.21 – לאחר שהבינונו את האותות והסממנים שיתלוו לגאולה העתידה, ולאחר שביררנו את כישוריו ותפקידיו של המנהיג, התוכל לציין את חלוקת "התפקידים" בין ה' ובין משיחו בתהליך זה?

כסיכום לנושא וכדוגמא לאפשרויות של גיוון הלימוד והפעילויות (היחידנית או הקבוצתית, כזכור, בהתאם לבחירת המורה) – מוצע בזאת לערוך דיון כיתתי, רב-שית, ו

או סימפוזיון פתוח על אחד הנושאים – לבחירת המורה. (ראה לעיל בפרק ג' אחרי סעיף 1.24 הערה דידיקטית, המתייחסת לארגון הדיון).

2.22 – אילו מן המשימות המוטלות על המנהיג נוכל אף אנו לבצע בחברתנו? נפרט ונדרגן!

האם "שפט בצדק דלים" מתכוון רק לדלים ברכוש ובממון? האם "ישפוט" מתייחס רק לשופט שישפוט בתוקף משרתו הרשמית? האם "אמונה אזור חלציו" מתייחס רק למנהיג רוחני? האין מושגים אלו יכולים להיות נחלתם של כל אחד מאתנו? כיצד? התוכל להביא דוגמאות מחיי יום יום?

הטל על 3-4 תלמידים להביא לפני הכיתה אירועים שונים שהיו קשורים לחיי בית-הספר, שבהם "שפטו" "דלים" "יהוכיחו" לענווי הכיתה... שידווחו על "המשפט" שנתקיים (ללא משפט). וכיצד היו הם שופטים עתה, לאור דרישות הנביא ותיאוריו כאן?

2.23 – אישיותו של המלך המשיח נידונה בהרחבה בפרשנות, במקורות חז"ל ובספרות המחשבה היהודית. נסתפק הפעם באחד הפרשנים, אברבנאל (המצוי לרוב, וקל יחסית להבנה). הוא מונה עשר הצטיינות בולטות באישיותו של המלך המשיח (נשכפל את דבריו ונחלקם בין תלמידי הכיתה).

הדיון יכלול: הכרתם של האפיונים, נתינת דוגמאות מחיי היום-יום ומחברתם, מעקב אחר דרכי ביסוסם בכתוב ומציאת אפיונים נוספים על סמך דיון בפסוקים וכיוצא ב.

בכיתה גבוהה או מתקדמת יותר אנו מציעים לבחירה את הנושאים האלה:

2.24 – **דמותו ואישיותו של המלך המשיח במדרשי האגדה**, תוך מעקב אחר תוספות המצויות בהם מעבר לכתוב בפרקנו ועמידה על מקורותיהן. ניתן להיעזר במקורות המגוונים המובאים במרוכז ב"ספר האגדה" לח"י ביאליק וח"י רבניצקי, הוצאת דביר, ת"א תשכ"ב, חלק א', עמ' שי-שיב.

2.25 – **דמותו ואישיותו של המלך המשיח בספרות המחשבה היהודית** (נסתפק ביצירות הקלאסיות של רס"ג, ריה"ל, רבינו בחיי, ר"י אלבו). הדיון יתנהל לאחר שהתלמידים יקבלו צילום ממקורות אלו, ולאחר שחולקו לקבוצות והוכנו לקראת הדיווח בפורום תלמידי הכיתה. היעזר במקורות שהובאו בסעיף 1.23 לעיל.

אם בחר המורה להתמקד בנושא השלישי: **"דמותה של החברה בבוא הגאולה – תיאור אופיה, משטרה ומעשיה"**, כפי שבאו לידי ביטוי בפרקנו, פס' ג-י, לפניו מיגוון של תרגילים ושאלות, שתכליתם להבהיר את הנושא ולהפנימו. ראה לעיל הערות דידיקטיות (בראשית פרק ג' לעיל).

3.1 – דמות החברה העתידית מצטיירת לפנינו בפרקנו בעיקר ע"י שלושה מרכיבים-יסודות:

א. קיום הצדק, המשפט והמוסר, הודות למנהיג-המשיח שבידו יינתנו מוסרות השלטון.

ב. קיום השלום.

ג. ידיעה את ה' "כמים לים מכסים".

כתוב בלשון הכתוב כל אחד משני היסודות הראשונים, זה לעומת זה.

3.2 — בתארו את השלום המיוחל לא מזכיר כלל הנביא ישעיהו את המלה "שלום".
הוא היטיב לתאר אותו במלים אחרות. התוכל לדייק בכתוב ולרשום את הפעלים
והנסיבות שעל פיהם אנו "רואים" את השלום המתואר?

3.3 — בשלום האידיאלי המתואר לפנינו יש שלושה מרכיבים:
א. שלום בין בעלי החיים (טורפים ונטרפים) בעולם החי.
ב. שלום בין החיות ובין בני האדם.
ג. שלום בין חלקי עם ישראל.
כתוב את הביטויים המתאימים לכל מרכיב.

3.4 — רד"ק, בפירושו לפסי ו-ח, מביא בין היתר דיעה הדוגלת בכך שכל התיאורים
שלפנינו על השלום בעולמם של בעלי החיים אינם אלא משל לרשעים, העושים עוול
לחלשים, ושלעתיד לבוא יהיה שלום בין הבריות!
מהי דעתו של רד"ק? היהיה שלום גם בעולם החי? נמק: היהיה בעבר מצב כזה? מתי?
(עיי"ש).

3.5 — הזכרנו לעיל, שהיסוד השלישי בגאולה העתידית, והעיקרי שבהם, הוא
ההכרה במלכותו של ה' וקבלת עולו ומצוותיו. התוכל לכתוב את ביטוי של הכתוב על
כך?

3.6 — לשם תיאור מושלם של קבלת עול מלכות שמים משתמש הנביא במשל: "כי
מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (פסי ט). מדוע השתמש הנביא בדימוי זה של
"ים" ובדימוי של "כמים... מכסים"?
התוכל להסתייע בהבנת הדימויים מהנאמר בדברים ל"ב, ב? כיצד?

3.7 — בפרק ב' בספרנו נמצאים פסוקים המכילים את הרעיון שבפסוקנו "כי מלאה
הארץ דעה את ה'... אליו גוים ידרשו". אתר את הפסוקים, כתוב אותם וציין היכן נמצא
תיאור מקיף יותר, הממצה את רעיונו? נמק את תשובתך.

3.8 — השווה את הנאמר בפסוקנו ובפסוקים שאיתרת בפרק ב', אל הנאמר בפרקים
ט"ז וי"ז. התוכל לציין את הדומה ואת השונה בתיאור נהירתם של העמים לעבודת ה'
וקבלת עול מלכותו? מהו המקור — התיאור שהרשימך ביותר? נמק:

3.9 — נהירה זו אל ה' וקבלת מלכותו — ינווטו ע"י המנהיג — המשיח "אשר עמד לנס
עמים" (פסי י). היש זהות בין המובן כאן של "נס" לבין זה הנמצא בפסי יב, "ונשא נס"? מי
הוא הנס בכל אחד מהפסוקים? למי הוא נועד? פרש ונמק!

3.10 — בנוסף למאפייני החברה העתידית שכבר דנו בהם לעיל (השלום על כל
מרכיבי וההכרה בבורא עולם והמתחייב מכך) קיים גם המאפיין של קיום הצדק,
המשפט והשוויון שבין בני-האדם בפני החוק. מאפיין יסודי זה בא לידי ביטוי הן
במסגרת ציון ופירוט תכונותיו ואופיו של המנהיג-המשיח והן במסגרת תיאור פעולותיו
והנהגתו.

התוכל להבחין ולציין בלשון הכתוב את המאפיין הזה בשני המישורים?

3.11 – רשום את הביטויים ואת הדימויים השונים שבהם משתמש ישעיהו הנביא כדי לבטא, שהצדק והמשפט ישררו בחברה העתידית. מדוע השתמש הנביא בדימויים השאולים מהגוף ומהלבוש של בני-האדם?

3.12 – בישעיהו א', יז, כז וכן ב-ה', טו באות לידי ביטוי תביעותיו של הנביא ישעיהו מהעם וממנהיגיו לעשיית צדק ומשפט. בדוק אם תיאור הצדק האידיאלי בפרקנו מממש תביעות אלו.

3.13 – לבטח זוכר אתה את עצותיו של יתרו למשה בנושא בחירת שופטים ודיינים ואופן חריצתם את הדין (שמות י"ח מ'פס' כ ואילך) וכן את דרישת התורה מהשופטים (דברים ט"ז, יח-כ).

התוכל לשרטט טבלה משווה בין הדרישות הללו לבין התיאורים בפסוקינו? ציין את מסקנותיך. לדוגמא:

דברים ט"ז, יח

שמות י"ח, כ

"אנשי חיל, יראי אלקים, אנשי אמת, "ושפטו את העם משפט צדק... לא שונאי בצע..."
תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שחד... צדק צדק תרדף..."

היכן ישנן יותר דרישות? ציין את מסקנותיך ונמקן!

3.14 – כיצד מתאר הנביא את העובדה שבחברה העתידית האידיאלית לא יהיה צורך במשטרה? מי "ימלא את מקומה" למקרים שתבקש התערבותה?

3.15 – על אופיה של מערכת ה**שפיטה** שמענו עתה, אך מה יהיה על מערכת ה**ענישה**? היזדקקו לה בחברה העתידית האידיאלית? אם כן, כיצד תתנהל? מתי? בסס את תשובותיך!

כסיכום לנושא וכדוגמא לאפשרויות של גיוון הלימוד והפעילויות (היחידנית או הקבוצתית, כזכור, בהתאם לבחירת המורה) – מוצע לערוך דיון כיתתי, רב-שיח או סימפוזיון פתוח על אחד מהנושאים האלה – לבחירת המורה (ראה לעיל בפרק ג' אחרי סעיף 1.25 הערה דידיקטית, המתייחסת לארגון הדיון).

3.16 – מן הראוי לציין, שבתיאורי דמותה של החברה העתידית האידיאלית, שתונהג בצדק ובמשפט ע"י חוטר מגזע ישי, לא סופר, אף לא ברמז, על רווחתה ועל מצבה הכלכלי או הסוציאלי! יהיו בה גם אביונים ועניים חסרי כול או שמא לא יחסר כול בה? – אנו מציעים להעמיד שאלה זו לדיון וכן להתייחס לעובדה, שפרטים אלו נשמטו מתיאוריו של הנביא במכוון! מן הסתם ידע על כך ישעיהו הנביא, שהרי בתורה הם נזכרים (להטיל על התלמידים למוצאם, תוך הכוונה והנחייה של המורה), ואף בתפילותינו אנו מזכירים ייעודים ותקוות חומריים אלה (היכן? להטיל על התלמידים למוצאם).

קבוצה אחת של תלמידים תרכז את המקורות המקראיים, העוסקים בתיאורי הרווחה הכלכלית, שתשרור בחברה העתידית. קבוצה אחרת תעסוק בפרשנות סביב השאלה: מדוע לא הוזכרו הללו בנבואתנו? ממצאיהן של שתי הקבוצות יימסרו לפרום של כל הכיתה.